

UDK 124:159.992.32:2-182-585.5

Izvorni znanstveni rad

Primljeno 11/07

**AKTUALNOST I ORIGINALNOST WOJTYLINIH ANALIZA
PERSONALNE STRUKTURE SAMOODREĐENJA**

Iris TIĆAC, Rijeka

Sažetak

Nakana je ovog rada osvijetliti i vrednovati velik doprinos, te aktualnost i originalnost Wojtyline personalističke antropologije.¹ U Wojtyle susrećemo originalnu koncepciju čovjeka kao osobe koju je izgradio i produbljivao kao temelj etike.

Ovaj rad polazi od teze da su pojmovi samoodređenja i transcendencije ključni za Wojtylino poimanje ljudske osobe, i kreativan nastavak i nadopunu Akvinčeva objektivnog personalizma, za povezivanje klasične misli s modernom mišlju, posebice fenomenologijom, te da predstavljaju važan doprinos personalističkoj antropologiji i etici. Wojtylina koncepcija personalne strukture samoodređenja razmatra se na pozadini njegovih nastojanja da izgradi personalističku koncepciju čina. Temeljem Wojtylinih originalnih analiza personalne strukture samoodređenja u radu se želi pokazati na čemu se temelji osobi vlastita autonomija, te u čemu se sastoji smisao ljudske autoteologije.

Ključne riječi: samoodređenje, samoposjedovanje, samovladanje, transcendencija, sloboda, sebe-ostvarenje, autoteologija.

¹ U osobi Karola Wojtyle – pape Ivana Pavla II. ujedinjeni su filozof i teolog. O njemu su napisani mnogi biografski tekstovi, kao i komentari njegovih enciklika i govora, što je u drugi plan potisnulo istraživanje Wojtylinih filozofijskih djela. O različitim aspektima antropologije Ivana Pavla II. vidjeti šire: I. KOPREK (ur.), *Defensor hominis. Zbornik radova na međunarodnom simpoziju »Čovjek u filozofiji K. Wojtyle – Pape Ivana Pavla II.« održanog 5. travnja 2003. u Zagrebu*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2003. U ovom se radu ograničavamo na izlaganje i vrednovanje njegove filozofijske misli. Iščitanje i interpretacija Wojtyline filozofije zahtijeva pristup koji ne podliježe kušnji nasilnog uvlačenja njegove misli u poznate filozofijske sheme. To ujedno opredjeljuje metodu istraživanja. Da bismo što vjernije prikazali Wojtylinu filozofiju, nastojimo ju prosuditi iz nje same. Stoga se u radu primjenjuje djelu imanentno tumačenje.

Wojtylino shvaćanje personalne strukture samoodređenja izložit ćemo po- glavito s uporištem u jednom od njegovih najvažnijih filozofijskih djela, njego- voj antropologijskoj studiji *Osoba i čin*² kojom se Wojtyla uključio u suvremenu struju filozofskog personalizma. U svojoj je sjajnoj studiji o ovoj knjizi Josef Seifert, jedan od vodećih predstavnika »fenomenološkog realizma«, rekao kako »ne poznaje ni jedno djelo u suvremenoj filozofiji koje se na tako originalan način obraća ključnoj temi metafizike i tako značajnoj za etiku: osobi«³.

Filozofska originalnost Wojtylina djela posebice se manifestira u nastojanju da prevlada jednostranosti u filozofijskom pristupu osobi koje su dominirale post- kartezijanskom filozofijom. Jednostranost je prvenstveno ležala u pristupu osobi isključivo putem spoznaje. Temeljna promjena koju možemo uočiti u Wojtyli- noj misli sastoji se u načinu promatranja, odnosno u perspektivi. Wojtyla nastoji ispraviti jednostranost u pristupu osobi pokazujući kako se osoba manifestira i realizira u djelovanju i kako djelovanje otvara osobu. Polazište studije *Osoba i čin* predstavlja uvjerenje da je čin kao posebna forma *operari* moment posebnog pojavljivanja osobe. Pritom je odlučujuća perspektiva osobe. Radi se o shvaćanju osobe koja postaje vidljivom u činu i putem čina.

Budući da u Wojtylinoj interpretaciji čina kao *actus personae* značajnu ulogu ima iskustvo i s tim povezana fenomenološka analiza, najprije je potrebno pozor- nost posvetiti pitanju ishodišta i metode.

1. »Dinamika iskustva« – polazište Wojtylinih analiza samoodređenja

Polazište Wojtylinih analiza o čovjeku integralno je iskustvo čovjeka. Što Wojtyla misli pod »iskustvom čovjeka«? To je »najbogatije iskustvo kojim čo- vjek raspolaze i k tome najsloženije. Iskustvo svake stvari koja se nalazi izvan čovjeka, povezuje se uvijek s bilo kojim iskustvom čovjeka koje ima o samome sebi.«⁴ No, prije svega radi se o tome »da čovjek dolazi u dodir sa samim sobom, to znači da stupa u spoznajni odnos prema sebi«⁵. Ova je Wojtylina teza značaj- na jer ukazuje na spoznajnu relaciju prema biću kao bitnu sastavnicu iskustva, što ima duboke filozofske implikacije. Naime, u empirizmu i fenomenalizmu

---

² Prvo poljsko izdanje ovog djela pojavilo se 1969. K. WOJTYLA, *Osoba i czyn*, Polskie Towar- zystwo Teologiczne, Krakow, 1969. Ovaj se rad oslanja na njemačko izdanje djela: K. WOJ- TYLA, *Person und Tat*, Herder Verlag, Freiburg im Breisgau, 1981.

³ J. SEIFERT, »Karol Cardinal Wojtyla (Pope John Paul II) as Philosopher and the Cracow/Lublin School of Philosophy«, u: *Aletheia. An International Yearbook of Philosophy – Volume II: Epi- stemology*, International Academy of Philosophy Press, 1981., str. 130–199. Navedena bilješka je sa str. 2 el. verzije članka u pdf obliku preuzeta s: http://www.iap.li/oldversion/site/research/Aletheia/Aletheia_II/body_aletheia_ii.html.

⁴ K. WOJTYLA, *Person und Tat*, str. 9.

⁵ *Isto*.

nalazimo suprotnost između iskustva i spoznaje. Wojtyła otklanja kao pogrešno svako empirističko i fenomenalističko tumačenje iskustva. »Iskustvo ukazuje na neposrednost spoznaje same, na neposredan spoznajni kontakt s predmetom. Ispravno je da osjetila stoje u neposrednom kontaktu s predmetima stvarnosti koja nas okružuje – bolje: u kontaktu s različitim 'faktima'. Ipak ne postoji razlog za prihvaćanje da samo osjetilni čin shvaća te predmete ili fakte na neposredan način. Možemo utvrditi da duhovni čin isto tako sudjeluje u neposrednosti shvaćanja predmeta.«⁶

U Wojtyły se, dakle, ni u kojem slučaju ne radi o iskustvu shvaćenom u fenomenalističkom smislu nego o zauzimanju fenomenološkog motrišta u smislu polaznja od neposrednih datosti kako nam se očituju u iskustvu. Kategorija »življenog iskustva« zadobiva ključno značenje u interpretaciji čovjeka kao personalnog subjekta, a svrha joj je »pokazati osobu kao subjekt koji živi svojim vlastitim činima i iskustvima, i zahvaljujući svemu tome, živi svoju vlastitu subjektivnost«⁷. I sam Wojtyła u uvodu svog filozofijskog djela *Osoba i čin* objašnjava da je »knjiga nastala iz potrebe da se vidi objektivni aspekt onog velikog spoznajnog procesa koji se u svojoj biti može definirati kao iskustvo čovjeka«⁸. Iako se »življeno iskustvo« bitno suprotstavlja redukciji, Wojtyła dodaje kako to ne znači da ono izmiče spoznaji. »Ono traži da bude spoznato na drugi način, to znači takvom metodom i takvom analizom koja otvara i pokazuje njegovu bit.«⁹ Riječ je o metodi fenomenologijske analize. Stoga J. Seifert u ocjeni metodologijske strane djela *Osoba i čin* kaže kako se tu radi o »'čistom' filozofskom djelu koje rigorozno primjenjuje fenomenološko-filozofijsku metodu«¹⁰. Ono što određuje fenomenološku metodu Wojtylina istraživanja jest »dinamika iskustva«¹¹. Polazište je Wojtylina istraživanja o osobi iskustvo dinamičke cjeline faktuma »čovjek djeluje«, tj. uvjerenje da je čin kao posebna forma *operari* moment posebnog pojavljivanja osobe. Wojtyła slijedi skolastički aksiom »agere sequitur esse« na osebujan i vlastit način.

Primjena fenomenološke metode omogućuje Wojtyli unijeti novo svjetlo u shvaćanje bitnog odnosa između *esse* i *operari* koji izražava filozofijski aksiom »operari sequitur esse«. U tom aksiomu Wojtyła otkriva dvostruku relaciju iz-

⁶ *Isto*, str. 17.

⁷ K. WOJTYŁA, »Subjectivity and the Irreducible in Man«, u: *Analecta Husserliana*, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht, vol. VII (1978.), str. 110.

⁸ K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 9.

⁹ *Isto*, str. 113.

¹⁰ J. SEIFERT, »Karol Cardinal Wojtyła (Pope John Paul II) as Philosopher and the Cracow/Lublin School of Philosophy«, str. 2.

¹¹ K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 22.

među »operari« i »esse«. Prva relacija, koja je neposredno spoznatljiva, ukazuje na kauzalnu ovisnost »operari« o »esse«. No, Wojtyła skreće pozornost na drugu relaciju, koju označava kao »gnoseološku ovisnost«. Budući da »operari« proizlazi iz »esse«, ono je – u suprotnom smjeru – pravi put za upoznavanje »esse«. (...) Tako iz ljudskog »operari« ne crpimo samo spoznaju da je čovjek »subjekt« svoga djelovanja nego također tko je on kao subjekt svog djelovanja.«¹² Drugim riječima, djelovanje na adekvatiji i bliži način dopušta spoznaju ljudske subjektivnosti. To je potaknulo Wojtylu na nov način interpretirati izvjesne formulacije karakteristične za pretkartezijansku filozofiju. Čin koji je na tradicionalan način određen kao *actus humanus* predstavlja interpretaciju čina kao svjesnog djelovanja koja je usko povezana s filozofijom bitka. Riječ je o realističnoj, objektivističkoj i metafizičkoj interpretaciji ljudskog čina. Wojtyła s jedne strane konstatira da ne može biti druge interpretacije ljudskog čina, jer nema koncepcije koja tako shvaća dinamički karakter čina kao i povezanost s čovjekom kao osobom, no, s druge strane, primjećuje da je čin, shvaćen kao *actus humanus*, bio više predstavljen kao »persona in actu«, a ne kao »actus personae«. Drugim riječima, »ta povijesna koncepcija prije pretpostavlja ljudsku osobu kao izvor čina, dok se u našem zacrtanom pravcu istraživanja radi prije o otvaranju onoga što je koncepcijom *actus humanus* pretpostavljeno.«¹³ No, s druge strane Wojtyła jasno pokazuje da u fenomenološkoj analizi nije moguće prijeći preko pitanja zadnjeg ontološkog temelja djelovanja. Wojtyła potvrđuje važenje starog načela koje kaže: »da bi se djelovalo, nužno je prije egzistirati«. Svo djelovanje pretpostavlja realnu egzistenciju onoga koji djeluje.

Wojtyline analize osobne strukture samoodređenja valja razmatrati u kontekstu njegova nastojanja da izgradi personalističku koncepciju čina.

2. Personalistička koncepcija osobe i čina

Zastupajući konzekventno personalističku poziciju Wojtylu zaokuplja pitanje zašto čin tradicionalno određen kao »actus humanus« zaslužuje naziv autentičnog personalnog čina (»actus personae«). Dok se u tradicionalnoj filozofijskoj misli čin određen kao *actus humanus* predstavlja više kao *persona in actu*, Wojtylu zaokuplja pitanje na koji je način čin – *actus humanus* – istinski *actus personae*. Da se pritom ne radi o pukoj igri riječi nego o važnom razlikovanju koje bitno zadire u problem interpretacije čina, objašnjava Wojtyła na sljedeći način: »U *actus personae* aktualizira se ne samo individualna umom obdarena narav nego – kako svjedoči iskustvo – izvodi ga neponovljiva i jedinstvena osoba.«¹⁴ U in-

---

¹² *Isto*, str. 20.

¹³ *Isto*, str. 35.

¹⁴ *Isto*, str. 127.

terpretaciji čina kao *actus personae* značajnu ulogu ima iskustvo i s tim povezana fenomenološka analiza. Za otvaranje stvarnosti osobe temeljno značenje ima razlika između iskustva »čovjek djeluje« i »nešto se u čovjeku događa«. ¹⁵ Ono što ih bitno razlikuje jest moment djelotvornosti koji u prvom obliku dinamizma, tj. u događanju nedostaje, a u drugom, tj. djelovanju jest prisutan. Strukture »čovjek djeluje« i »nešto se u njemu događa« razdvojene su u fenomenološkom polju iskustva. No, Wojtyła upozorava da to razlikovanje ne smije dovesti u pitanje identitet čovjeka na izvoru djelovanja i događanja. Obje forme dinamizma imaju svoj početak u subjektu, u identificiranju čovjeka – osobe – kao *supposituma*. Drugim riječima, strukture »čovjek djeluje« i »nešto se u čovjeku događa« povezuju se i ujedinjuju u metafizičkom polju. Ali jedinstvo ljudskog *supposituma* ne može pokriti duboke razlike koje određuju stvarno bogatstvo ljudskog dinamizma. Ovo razlikovanje ukazuje na posebnu dinamičku strukturu ljudskog djelovanja i onoga koji djeluje. Time Wojtyła ukazuje da je »moment djelotvornosti« ¹⁶ razlikovno obilježje ljudskog djelovanja kao personalnog djelovanja. Kod čina nije riječ o bilo kojem dinamiziranju subjekta »čovjek« nego samo o onome u kojemu je čovjek kao 'ja' djelatatan, to znači u kojemu čovjek kao 'ja' sebe doživljava kao djelotvornog. »Kada djelujem, tada samog sebe doživljavam kao djelatelja i pokretača te forme dinamiziranja vlastitog subjekta. Kada se u meni nešto događa, tada taj dinamizam uspijeva bez djelatnog zahvaćanja moga 'ja'.« ¹⁷ U doživljaju »ja hoću« sadržan je i moment slobode koji je identičan doživljaju »mogu – ali ne moram«. To je iskustvo bitno za volju i nutarnju slobodu čovjeka.

Budući da Wojtylu primarno interesira uska povezanost čina s osobom samom, u svojim se analizama usredotočuje prije svega na nutarnju dimenziju, na čin kao nutarnju i intranzitivnu posljedicu djelotvornosti osobe. Wojtyła primjećuje kako to motrište nije bilo dostatno razvijeno u skolastičkoj tradiciji jer se »*actus humanus*« tamo promatrao uglavnom pod aspektom »*voluntarium*« (učinak kojemu je uzrok volja).

Čovjek se nedvojbeno u iskustvu pojavljuje kao uzrok i pokretač čina.

Čin kao svjesno djelovanje nikada ne može biti odvojen od konkretnog ljudskoga 'ja' i pripisan nekom drugom kao uzroku. Iako je takva uska sveza između čina i konkretnoga 'ja' nedvojbeno dana u iskustvu čovjeka, Wojtyła ističe kako ta vrsta uzročne ovisnosti nije primarna ni temeljna. Wojtyła pojam »uzrokovanja« smatra nepreciznim jer uzročna ovisnost čina o 'ja' još ništa ne govori o

¹⁵ Wojtyła upozorava da to razlikovanje ne smije dovesti u pitanje jedinstvo i identitet čovjeka na izvoru djelovanja i događanja. Čovjek je dinamičko jedinstvo, upravo se u njemu kao dinamičkom subjektu susreću djelovanje i događanje.

¹⁶ Wojtyła rabi izraz djelatna moć ili djelotvornost (*Wirkmacht*) kao *terminus technicus* kojim označava specifično personalni moment djelovanja u *actus humanus*.

¹⁷ K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 81.

subjektivitetu. Njime se ukazuje na vanjski učinak koji se odvija izvan subjekta koji djeluje. Iako pojam čina sadrži i ovu vrstu uzročne ovisnosti, za Wojtylu je u ovom sklopu fundamentalnija druga ovisnost, koja svjesno djelovanje čovjeka povezuje s djelujućim subjektom. Ova temeljna dimenzija »otvara se samo introspekciji nutarnjeg iskustva« u kojoj se ovo uzrokovanje istodobno pokazuje kao samoodređenje.

3. Personalna struktura samoodređenja

Polazište za analizu osobne strukture samoodređenja jest iskustvo čovjeka (objekt je tog iskustva čovjek) ili, još točnije rečeno, iskustvo ljudskog djelovanja u kojem je uključena iskustvenost moralnog dobra ili zla kao bitnog i posebno značajnog momenta. Čovjek je u iskustvu, prije svega u samoiskustvu, kao osoba dan putem samoodređenja. U ljudsku narav spada sposobnost samoodređenja utemeljena na refleksiji, što djelovanju podaruje posebnu kvalitetu. »Kada djelujem svjesno, nisam samo uzrok čina i njegovih tranzitivnih i netranzitivnih učinaka nego određujem također samoga sebe.«¹⁸

Sposobnost samoodređenja dolazi do izraza u tome da čovjek svojim djelovanjem izabire ono što hoće činiti. Čovjek ne može izabirati druge objekte i vrijednosti, a da time ne određuje ujedno i samoga sebe i vlastitu vrijednost. Time kao subjekt postaje sam sebi prvim objektom.

Termin »samoodređenje« označava dvoje, naime, da je »samo personalni subjekt ili personalno 'ja' determinirajuće i isto tako da to personalno 'ja' postaje objekt za sebe samog, objekt volje shvaćene kao sposobnost determiniranja subjekta.«¹⁹ Drugim riječima, termin »samoodređenje« izražava činjenicu da je osoba vlastiti subjekt i objekt. Kada Wojtyla kaže da samoodređenje, a to znači volja kao vlastitost osobe, dovodi do izraza predmetnost osobe ili svakog konkretnog 'ja' koje svjesno djeluje, time ne misli jedino »ontološku predmetnost«. Iskustvo samoodređenja dopušta nam otkriti »individualnu posebnost nutarnje strukture osobe; premda je osoba metafizički nešto jedno, ona je isto tako specifično složena u svojoj dinamici: osobu-subjekt tada vidimo u njezinu odnosu prema osobi-objektu.«²⁰ Drugim riječima, ovdje se ne radi jedino o tvrdnji da je osoba objektivno i realno biće, 'netko', nego je riječ o puno višem, o tome da je

---

¹⁸ K. WOJTYLA, »Person: Subjekt und Gemeinschaft«, u: K. WOJTYLA – A. SZOSTEK – T. STYCZEN, *Der Streit um den Menschen. Personal Anspruch des Sittlichen*, Verlag Butzon&Bercker, Kevelaer, str. 27.

¹⁹ K. WOJTYLA, »The Transcendence of the Person in Action and Man's Self-Teleology«, u: A. TYMIENIECKA (ur.), *Analecta Husserliana*, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht, vol. IX (1979.), str. 206.

²⁰ K. WOJTYLA, »Osobna struktura samoodređenja«, u: *Obnovljeni život*, XXXIV (2000.), 1, str. 11.

»osoba u činu putem samoodređenja samoj sebi predmet, takoreći prvi, odnosno najbliži predmet«²¹.

Samoodređenje koje je dano u cjelovitom ljudskom iskustvu usmjerava Wojtyline analize na moment volje.

3.1. *Volja pod aspektom samoodređenja*

Kao što smo već istaknuli, našeg autora najviše zaokuplja pitanje što dinamiku volje najuže povezuje s personalnom strukturom. Stoga on želi zadobiti uvid u dinamiku volje na način da volju ne promatra »u nekoj vrsti metodičke izolacije«²² nego u ovisnosti o cjelovitosti osobe. Pritom ne smijemo zaboraviti na originalnu perspektivu Wojtylina istraživanja. Ovdje nas zanima način na koji se osoba očituje u volji, a ne volja u osobi. Analizirajući volju u okviru čitave dinamičke strukture kakvu predstavlja osoba, Wojtyla dolazi do uvjerenja da se volju u strukturi osobe i čina mora prije svega promatrati pod aspektom samoodređenja.

Poznato je da se volja odlikuje intencionalnim stavom, ona je uvijek htijenje predmeta pod aspektom vrijednosti. Iako ljudski čin posjeduje racionalnu intencionalnu strukturu, za Wojtylu se on ne može reducirati na intencionalni čin, ma kako kompleksan, jer htijenje ne ostaje izdvojen intencionalan čin nego u osobi posjeduje neprolazno značenje. Čin snagom samoodređenja ulazi u subjekt, u vlastito 'ja' i na taj način donosi sa sobom posljedicu koja je trajnija od samog čina. Sposobnost samoodređenja dolazi do izraza u tome da čovjek svojim djelovanjem izabire ono što hoće činiti. Ljudski čin upravlja se prema različitim ciljevima, prema različitim objektima i vrijednostima.

Drugim riječima, u svom upravljanju prema različitim ciljevima čovjek u svjesnom djelovanju postaje također sam sebi cilj. »Kada hoću bilo što izvan mene, odnosim se time na bilo koji način putem volje na sebe samog. Nijedno htijenje kao intencionalni čin ne može zaobići vlastito 'ja', koje je u izvjesnoj mjeri prvi predmet volje.«²³ Samoodređenje dovodi vlastito 'ja', tj. subjekt u poziciju predmeta. Wojtyla skreće pozornost na to da ovo »objektiviranje« subjekta nema intencionalni karakter u smislu onog kakvo postoji u svakom ljudskom htijenju. »U samoodređenju ne obraćamo se vlastitom 'ja' kao predmetu, mi aktualiziramo već gotovu predmetnost tog 'ja' koja je sadržana u personalnoj relaciji samovladanja i samopripadnosti. Ta aktualizacija ima temeljno značenje za čudorednost kao pravlastitu ljudsku dimenziju personalne egzistencije.«²⁴ Objektiviranje o ko-

²¹ K. WOJTYLA, *Person und Tat*, str. 123.

²² K. WOJTYLA, »Osobna struktura samoodređenja«, str. 8.

²³ K. WOJTYLA, *Person und Tat*, str. 183.

²⁴ *Isto*, str. 124.

jem je ovdje riječ sadržano je u dinamici volje kao samoodređenje, ali ima temelj u strukturi same osobe. Upravo je temeljem toga htijenje samoodređenje.

3.2. Dinamična personalna struktura – pretpostavka samoodređenja

Samoodređenje pretpostavlja kompleksnost osobe, odnosno njezinu specifičnu dinamičku strukturu. U činu samoodređenja, u totalitetu iskustvene činjenice »ja djelujem« čovjek se pojavljuje kao osoba, a to znači kao posve vlastita struktura samopripadnosti i vladanja sobom. Osoba je ono »što posjeduje sebe, pripada sebi«.²⁵ Volju kao samoodređenje nije moguće primjereno pojmiti i objasniti bez odnosa prema strukturama samovladanja i samopripadnosti. U svakom činu samoodređenja pokazuje se personalna struktura samoposjedovanja i samoraspolaganja jer se »u svakom činu samoodređenja iznova ostvaruje«²⁶. Da je volja ukorijenjena u specifičnoj strukturi osobe, pokazuje se u sposobnosti odluke. »Jednostavan doživljaj 'ja hoću' pretpostavlja kao aktualno samoodređenje strukturalnu samopripadnost.«²⁷ Čovjek sebe određuje voljom jer posjeduje sebe. Ili, kako to izražava latinska formula: osoba je *sui iuris*. Zato što osoba posjeduje sebe, jedino ona raspolaže sobom. Sposobnost raspolaganja sobom jedan je od razloga nepriopćivosti osobe. Srednjovjekovni su filozofi tu činjenicu formulirali na sljedeći način: »Persona est alteri incommunicabilis.« Osoba je ono što ima sebe, sebi pripada i istodobno »sebe posjeduje«. Ove strukture s jedne strane uvjetuju samoodređenje, a s druge strane uvijek se iznova ostvaruju u svakom činu samoodređenja. Istodobno kad čovjek odlučuje o samome sebi, što izvršava činom volje, postaje svjestan da posjeduje samoga sebe, raspolaže sobom. Sa »samoraspolaganjem« do izraza dolazi još jedan odnos, a to je samovladanje. U činu samoodređenja čovjek aktualno vlada nad samim sobom. Wojtyła ovdje ne želi samo istaknuti jedinstvenost osobe nego želi ukazati na usku vezu sa samoodređenjem, na činjenicu da nitko ne može htjeti na mome mjestu, nitko ne može moj voljni čin nadomjestiti svojim. Voljni čin kojim čovjek ostvaruje vlastitu dinamiku i ostvaruje sebe ne može se prenijeti ni na koga drugoga. Upravo u samoodređenju volja postaje vidljivom kao vlastitost osobe, a tek u drugom redu kao moć.²⁸ Naime, iako se samoodređenje osobe izvršava činima volje, »samoodređenje se ne može poistovjetiti s činima volje ni u kojem obliku, jer čini volje

---

²⁵ Wojtyła s tim u svezi ističe kako »u drugom poretku osoba temeljem svoje stvorenosti pripada Bogu, ipak ta pripadnost ne poništava i ne briše za osobu bitan odnos samo-pripadnosti, a to znači 'samo-posjedovanja'«; K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 121.

²⁶ K. WOJTYŁA »Person: Subjekt und Gemeinschaft«, str. 29.

²⁷ K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 121.

²⁸ Kada se govori o volji kao vlastitosti osobe i volji kao moći, tada nije riječ o dvije različite stvari već o dvije dimenzije ili dva »momenta« istog iskustva.

nisu osoba sama nego njezina vlastitost.«²⁹ U tom je smislu »volja« nešto metafizički dublje nego »moć«. Iako nedvojbeno iskustvo dopušta vidjeti u volji ne samo vlastitost osobe nego također moć, što je drugi aspekt iste stvarnosti, Wojtyła ovdje želi naglasiti da je volja »moć« u sekundarnom smislu.

3.3. *Faktum samoodređenja – ključ za slobodu kao stvarno obilježje čovjeka*

Čovjek kao osoba, kao »netko« posjeduje posebnu sposobnost i snagu za samoodređenje u kojemu sebe doživljava kao slobodno biće. Wojtyła time ukazuje na važnu pretpostavku jer »lako je upasti u određeni idealizam koji polazi od slobode 'kao takve', a ne od stvarnosti.«³⁰ Iskustvo dopušta u volji vidjeti ne samo vlastitost osobe nego i moć. »Voljom ne nazivamo samo to što dopušta dovesti do izražaja i aktualizirati strukture samoraspolaganja i samovladanja nego također ono čime se čovjek služi, što koristi za postizanje svojih ciljeva. U tom slučaju volja ne određuje osobu nego ovisi o osobi, nešto je u odnosu na nju podređeno.«³¹ To iskustvo ovisnosti volje o osobi važno je za razumijevanje slobode. Sloboda volje »u svakom slučaju nije vrsta neovisnosti te volje o osobi«³². Sloboda se pojavljuje u doživljaju »mogu – ali ne moram«. Osoba se »može«, ali i »ne mora« poslužiti svojim moćima. To govori u prilog isključivoj i potpunoj moći osobe nad voljom. Volja je moć kojom se osoba služi u realizaciji samoodređenja. Ako osoba zaista sebe posjeduje, pripada sebi, mora moći djelovati iz sebe, to znači postavljati vlastito djelovanje ili, riječima Tome Akvinskog, *per se agere*. I upravo je zato »prva kristalizacija slobode volje prva i elementarna činjenica njezine ovisnosti o osobi kao moći za samoodređenje upravo te osobe«³³. Drugim riječima, elementarna pojavna forma slobode volje koja svoju formulaciju ima u izrazu »mogu htjeti – ili i ne htjeti«, istodobno konstatira punu i isključivu moć osobe nad voljom. »Neovisnost se konstituira iz samoovisnosti i njome se oblikuje, indeterminizam autodeterminizmom.«³⁴ Temeljem te potpune i isključive moći osobe nad voljom volja je »moć slobode osobe«.

Samoodređenje je za slobodu karakterističan moment ne samo u temeljnom značenju kao samoovisnost osobe nego i u razvijenijem značenju, to znači tamo gdje se radi o intencionalnosti volje, o njezinu odnosu prema mogućim predmetima htijenja. Što u tom slučaju uvjetuje i omogućuje autodeterminaciju?

²⁹ K. WOJTYŁA, »Osobna struktura samoodređenja«, str. 8.

³⁰ K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 132.

³¹ *Isto*, str. 138.

³² *Isto*.

³³ *Isto*.

³⁴ *Isto*, str. 139.

Sloboda dolazi snažno do izražaja u sposobnosti izbora. Na čemu počiva personalna originalnost odluke i izbora? Sposobnost izbora govori u prilog neovisnosti volje u intencionalnom poretku htijenja. Iako volja jest težnja (*appetitus*) i kao takva u sebi sadrži određen oblik ovisnosti o predmetima, Wojtyline analize, otvarajući »dinamičku originalnost« voljnog čina, pokazuju da volja ne podliježe prisili predmeta. Upravo sposobnost izbora ne bi bila moguća pod pretpostavkom postojanja determinacije predmetom. U autentičnom htijenju nikada ne postoji pasivno usmjerenje subjekta prema predmetu. Ljudska volja isključuje determinizam momentom odluke. Wojtyla ukazuje na neprimjerenost determinističkog shvaćanja prema kojemu »pritisak na volju proizlazi iz predodžbe predmeta«. Wojtyla ukazuje na neprimjerenost pojednostavljivanje koje leži u temelju determinističkog shvaćanja prema kojemu čovjek, primjerice, bira »niže« dobro jer mu je ono predočeno kao »više« dobro.³⁵ Dinamička originalnost voljnog čina govori protiv determinizma jer »odluka sadrži i dovodi do izraza jedini i jedinstveni za volju karakterističan odnos prema intencionalnom predmetu, koji je bilo koja vrijednost. To je odnos *prema predmetu samom*, koji predodžba samo ponazočuje i time omogućuje i uvjetuje odluku. Deterministička teza prema kojoj predodžba potpuno određuje taj odnos miješa pravi razlog s uvjetom.«³⁶ Upravo samoodređenje potvrđuje neovisnost volje o predmetima. Neovisnost u području intencionalnih predmeta volje da se objasniti polazeći upravo od samoovisnosti. Naime, »čovjek doživljava svoju neovisnost o tim predmetima zato što u korijenu njegovih djelovanja stalno stoji ona temeljna ovisnost o samome sebi«³⁷. Time Wojtyla želi istaknuti da se o djelovanju u strogom smislu riječi, a to znači o činu, može govoriti samo tamo gdje postoji sposobnost učiniti vlastito dinamiziranje ovisnim o vlastitom 'ja'. Sloboda kao »pravlastita neovisnost o predmetima u intencionalnom poretku«, sposobnost izabiranja, sposobnost odlučivanja između njih, ne prevladava uvjetovanost svijetom vrijednosti. Svojom sposobnošću odluke volja nije osuđena na hladnu distancu spram predmeta, spram dobara. »Ne smije se misliti da u temelju ljudske osobe, na početku čitavog dinamiziranja koje je svojstveno volji, stoji bilo kakva neutralnost u odnosu na dobra, bilo kakva ravnodušnost spram njihove privlačne snage i moći koja je vidljiva u hijerhijski raščlanjenom svijetu.«³⁸ Suprotno tome, sposobnost odluke pretpostavlja spremnost volje težiti za dobrom.

Wojtyline analize ne ograničavaju se na analizu volje kao sposobnosti odluke. »Ako bismo ljudsko 'ja' hoću' htjeli shvatiti jedino ili prije svega kao tu

---

³⁵ Usp. *isto*, str. 153.

³⁶ *Isto*, str. 153.

³⁷ *Isto*, str. 138.

³⁸ *Isto*, str. 146.

spremnost, tada ne bismo pojmlili što je na dinamici volje bitno personalno.«³⁹ A Wojtyła upravo interesira ono što dinamiku volje najuže povezuje sa strukturom osobe. Polazeći od analize odluke i izbora Wojtyła dopijeva do konstatacije da volja nije toliko sposobnost težnje predmetima u pogledu na njihovu vrijednost nego puno više sposobnost djelatnog odgovaranja na te vrijednosti. Naime ona nije »sloboda naspram predmeta, sloboda od ili protiv vrijednosti nego sasvim suprotno, sloboda za vrijednosti. Odluka ne sadrži u sebi samo pasivno preuzimanje ili asimilaciju predočene vrijednosti nego autentičan odgovor na vrijednost. Svako 'ja hoću' tvori takav posve vlastiti jednokratni i neponovljivi odgovor.«⁴⁰ U tom vrijednosnom odgovoru leži neovisnost o predmetima. »Čovjeka i njegovu volju ne angažiraju ni predmeti, ni vrijednosti nego on sam angažira sebe u pogledu na njih.«⁴¹ Time postaje vidljivim da »samoodređenje nije skućeno samo na akcidentalan vidik ljudskog bića nego se proteže na supstancijalni vidik osobe: samoodređenje je sloboda ljudskog bića, a ne sloboda tek same volje u ćovjeku.«⁴² Sloboda nije shvaćena kao jednostavna sposobnost izbora nego kao personalna transcendencija, kao odgovor na vrijednost. Kada Wojtyła govori o voljnom ćinu kao vrijednosnom odgovoru, odnosno kada sposobnost odgovoriti na vrijednost povezuje s voljom, rijeć je o analognom govoru. Naime, ta sposobnost pripada ljudskoj osobi. Ćin volje odgovor je osobe na apel vrijednosti.

Iz svega rećenog vidimo da Wojtyła ne govori samo o slobodi za samoodređenje već o slobodi samopotvrđivanja sposobnošću samonadilaženja.

4. Transcendencija osobe u ćinu

Pojam transcendencije predstavlja glavnu misao Wojtylinih istraživanja o osobi i ćinu. Bez razumijevanja transcendencije nije moguća adekvatna metafizika osobe i personalistićka etika. Koje znaćenje Wojtyła daje pojmu transcendencija? Poznato je da izraz »transcendencija« ima različita znaćenja. Jedno je znaćenje transcendencije prije svega povezano sa spoznajnom teorijom i, u širem smislu, s ćitavom filozofijom svijesti. U tom znaćenju transcendencija ukazuje na prekoraćivanje granica subjekta prema predmetu, što je svojstvo intencionalnih akata. Takvo prekoraćivanje imanentnih granica subjekta odvija se na razlićit naćin u spoznajnim i voljnim ćinima. U djelovanju ćovjek »transcendira« sebe okrećući se prema objektu ili izabirući različite vrijednosti. Ovu vrstu transcendencije Wojtyła oznaćava kao »horizontalnu transcendenciju«. U

³⁹ *Isto*.

⁴⁰ *Isto*, str. 153–154.

⁴¹ *Isto*, str. 154.

⁴² K. WOJTYŁA, »Osobna struktura samoodređenja«, str. 9.

svojim analizama Wojtyła se ne ograničava na interpretaciju volje kao intencionalnog čina, jer bi se u tom slučaju ukazalo samo na jedan aspekt volje, a osobna bi narav moralnih vrijednosti ostala neobjašnjena. Naime, interpretirati volju kao usmjerenost prema odgovarajućem objektu kao cilju ili vrijednosti, ne obuhvaća čitavu dinamiku volje. U aktivno usmjerenje subjekta prema cilju uključena je njegova transcendencija prema vrijednosti, subjekt aktivno izlazi u susret vrijednosti, no Wojtyła dodaje kako »još uvijek ostaje ono što je bio, to jest subjekt koji je upravo odlučio pokrenuti se prema vrijednosti«⁴³. Za Wojtylu time nije iscrpljena transcendencija vlastita ljudskom činu, povezana s personalnom strukturom samoodređenja. Wojtyła pokazuje da nam upravo stvarnost samoodređenja omogućuje bolje razumijevanje dinamike volje, a ne istraživanje koje se ograničava na aspekt intencionalnosti i »horizontalne transcendencije«. Upravo je samoodređenje »manifestacija činjenice da aktivno usmjerenje subjekta prema vrijednosti nije sve i jedino što se zbiva u činu volje. Tu se nalazi još nešto više. Tu je čovjek, koji se u tom činu okreće prema konačnoj vrijednosti i stoga odlučuje ne samo o tom pokretu nego, izvršavajući ga, on također odlučuje o sebi samome« i to u smislu »svoje najbitnije kvalitete«. Izborom vrijednosti čovjek sebe »izgrađuje kao vrednotu, postajući 'dobar' ili 'zao'«⁴⁴. Tu dimenziju transcendencije, koja je plod slobode ili samoodređenja, Wojtyła određuje kao »vertikalnu transcendenciju«.

4.1. »Vertikalna transcendencija« – plod samoodređenja

Samoodređenje »donosi sa sobom nadređenost vlastitoga 'ja'. Ta nadređenost koja proizlazi iz samoodređenja tvori vertikalnu. Nedostaje li pojedinačnom biću takva nadređenost, tada je ono samo subjekt aktiviranja koordiniranih instinktima. O svakom od tih aktiviranja može se – u analogiji s formulom *persona in actu* – reći da se pritom radi o *individuum in actu*. Upravo je ta formula ovdje temeljna. Dok za čin temeljna formula glasi *actus personae*, u odnosu na ne-personalni *individuum* može se samo analogno govoriti o *actus individui*. Ipak ovom posljednjem nedostaje zadnji temelj da bismo ga označili takvom formulom. Djelovanje u strogom smislu, odnosno čin ne može nastupiti tamo gdje nedostaje sposobnost vlastiti dinamizam učiniti ovisnim o vlastitome ja.«⁴⁵

U Wojtylijoj misli ključno značenje pripada transcendenciji koju slobodni čin ima svojom relacijom prema istini i dobru. Temelj svake voljne odluke jest spremnost usmjeriti se na dobro. No, suprotnost dobra i zla, bitna za ćudorednost,

---

⁴³ *Isto*, str. 9.

⁴⁴ *Isto*, str. 10.

⁴⁵ K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 136.

pretpostavlja da se htijenje svih predmeta u ljudskom djelovanju realizira prema načelu istine o dobru. Iako »htjeti« ne znači isto što i »spoznati«, dinamika htijenja na poseban je način podređena istini i o istini ovisna. Stoga je »otvorena za spoznaju i s njom povezana na vlastiti način«, što svoju formulaciju ima u tradicionalnom izrazu: »ništa se ne može htjeti što se nije prije spoznalo« (nihil volitum nisi praecognitum).

Izabrati – to prije svega znači o predmetima predloženim volji u intencionalnom poretku odlučiti prema načelu istine. Odgovor uvijek pretpostavlja određen odnos prema istini, a ne samo odnos prema predmetima odgovora. »Kada dinamičkoj biti volje ne bi pripadala težnja za intencionalnim predmetima prema načelu određene istine o tim predmetima, tada ne bi bilo moguće razumjeti kako izbor tako ni odluku u njihovoj vlastitoj originalnosti. Za njihovo razumijevanje nije dostatna hipoteza, prema kojoj odnos prema istini potječe samo od izvanjskog, od mišljenja, od predmeta spoznaje izbora ili jednostavno htijenja. Spoznaja predmeta uvjetuje i omogućuje izbor ili odluku temeljem čega se aktualizira odnos prema istini. Ipak taj odnos u svojoj, za izbor ili odluku, karakterističnoj originalnosti, potječe od volje i pripada u njezinoj vlastitoj dinamici.«⁴⁶ Time Wojtyła ukazuje i na narav same volje. »Težnja istini« konstituirala »nutarnje načelo htijenja«. Istina je temelj transcendencije osobe u činu. »Čin je ono što jest momentom istine – istine o dobru – i taj moment daje činu formu autentičnog 'actus personae'.«⁴⁷ Upravo ovisnost o istini čini volju neovisnom o predmetima i njihovim predodžbama, a osobi podaruje nadređenost u odnosu na vlastiti dinamizam, što Wojtyła označava kao »transcendenciju osobe u činu«.

Analiza volje kao personalne strukture samoodređenja pokazala je da svaki izbor pretpostavlja objektivnu relaciju prema istini. Najjednostavnija potvrda te činjenice može se naći u analizi savjesti. U savjesti se ostvaruje autentična transcendencija osobe u činu, jer se u savjesti oblikuje *actus humanus* kao htijenje i izbor istinskog dobra. »Da bi 'činio dobro, a izbjegavao zlo' (kako to zahtijeva prvo načelo savjesti i ujedno elementarna formula čitave ljudske prakse), čovjek mora u svojoj savjesti stalno sebe prekoračivati u pravcu istinskog dobra. To je temeljno načelo transcendencije, koje sačinjava ljudsku osobu – 'proprium personae'. Bez te transcendencije, bez toga da osoba sebe prekoračuje i takoreći 'izrasta iznad sebe' u pravcu istine i u svjetlu istine željenog i izabranog dobra, personalni subjekt ne bi bio on sam.«⁴⁸

U prilog tome govori i Wojtyłino istraživanje odnosa između transcendencije i izvršenja.

⁴⁶ *Isto*, str. 157.

⁴⁷ *Isto*, str. 166.

⁴⁸ K. WOJTYŁA, »Person: Subjekt und Gemeinschaft«, str. 33–34.

4.2. Transcendencija i »izvršenje čina«⁴⁹

Vidjeli smo iz prethodnih analiza da čin kao *actus humanus* otvara nutrinu i slobodu osobe i istodobno pokreće osobi vlastite strukture samoposjedovanja i samoraspolaganja. Iz tog razloga Wojtyła postavlja pitanje u kojoj mjeri izvršenje čina ujedno znači i izvršenje, odnosno ostvarenje same osobe koja izvršava čin. Wojtyła time skreće pozornost na jedan od temeljnih problema koje susrećemo u analizi personalnog subjektiviteta čovjeka. U činima se ljudsko 'ja' momentom samoodređenja spoznaje ne jedino kao samoraspolaganje i samoposjedovanje nego istodobno i kao težnja za sebe-izvršenjem. Upravo otkriće te težnje omogućuje Wojtyli upotpuniti sliku našega 'ja'. U korijenu čina prisutna težnja za samoostvarenjem ukazuje na kontingenciju i samosvrhovitost ljudskoga 'ja'. Naime, ta težnja ljudskoga 'ja' za ostvarenjem sebe ukazuje na njegovu nepotpunost. Ta nepotpunost zacijelo ukazuje na kontingenciju bića, iako se s njom ne može poistovjetiti. Istodobno težnja za ostvarenjem svjedoči o samosvrhovitosti, »jer *suppositum*, koji doživljava nedostatak cjelovitosti, ima za cilj ostvarenje samog sebe – 'samoizvršenje'«⁵⁰. No, to ne znači zatvaranje u imanentne granice svoga bića. Upravo suprotno, težnja za ostvarenjem pokazuje »da personalna struktura čovjeka nije zatvoren 'sustav'. Ni samosvijest ni samoposjedovanje ne zatvaraju ljudsko 'ja' u vlastito biti-subjekt. Suprotno tome: to 'obraćanje samome sebi' u svijesti i samosvijesti otvara se kao izvor punog otvaranja subjekta prema stvarnosti.«⁵¹ Čovjek izvršavajući čin izvršava, a to znači ostvaruje, dovodi do punine, one strukture koje su za njega bitne, temeljem čega je on netko, a ne nešto. To su strukture samovladanja i samopripadanja. U činima se ljudsko ja momentom samoodređenja spoznaje ne jedino kao samoraspolaganje i samoposjedovanje nego istodobno i kao težnja za sebe-izvršenjem. Ovo izvršenje čina putem osobe i samo predstavlja vrijednost koju Wojtyła označava kao »personalnu ili personalističku vrijednost čina«⁵². »Ta se vrijednost razlikuje od svih čudorednih vrijednosti, koje su uvijek vrijednosti izvršenog čina i proizlaze iz odnosa prema normama. Personalistička se vrijednost nalazi u izvršenju čina putem osobe same, u pukom faktumu da 'čovjek djeluje' na njemu vlastiti način.«⁵³ Drugim riječima, ova se vrijednost sastoji u tome da se u činu aktualizira sama osoba, njoj vlastite strukture samopripadnosti i samovladanja. No, svako izvršenje čina ne znači istodobno ostvarenje čovjeka kao osobe. Ontološki gledano, svako iz-

---

⁴⁹ Izraz »izvršenje« Wojtyła rabi kao semantički ekvivalent ostvarenju (aktualizaciji) i, slijedom toga, metafizičkom terminu »actus«.

⁵⁰ K. WOJTYŁA, »Person: Subjekt und Gemeinschaft«, str. 32.

⁵¹ *Isto*.

⁵² K. WOJTYŁA, *Person und Tat*, str. 305.

⁵³ *Isto*.

vršenje čina istodobno je ispunjenje osobe putem čina. Aksiološki promatrano, izvršenje je ispunjenje samo putem dobra. Istinsko ispunjenje osobe ne odvija se samim izvršenjem čina nego ćudorednom dobrotom tog čina. Wojtyła ukazuje na jedinstvenu dimenziju transcendencije osobe u ćinu, a to je transcendencija slobode koja se ostvaruje u ćudorednosti. »Kada ćovjek izvršava ćin, u njemu izvršava samoga sebe, ispunjava se; jer kao ćovjek – kao osoba postaje dobar ili zao. To izvršenje odvija se temeljem samoodređenja, odnosno slobode.«⁵⁴

Analiza volje kao personalne strukture samoodređenja pokazala je da svaki izbor pretpostavlja objektivnu relaciju prema istini. U ćinima, u autentićnoj ljudskoj kauzalnosti sadržano samoodređenje ukazuje na onu dimenziju autoteleologije koja je odrećena istinom o dobru u apsolutnom smislu (*bonum honestum*). Drugim rijećima, Wojtyła pokazuje da ovisnost o istini odrećuje granice ljudske autonomije. Wojtyline analize personalne strukture samoodređenja jasno ukazuju na ćemu poćiva subjektu vlastita autonomija. Ona se sastoji u podrećivanju objektivnoj i transcendentnoj istini koju je ćovjek spoznao i priznao u vlastitom ćinu.

Ta povezanost s istinom temelji se u umnoj naravi ćovjeka. Um je sposobnost mišljenja i razumijevanja, sposobnost spoznaje istine. Podrećivanje uma istini uvjetuje nadrećenost, a to znaći transcendenciju osobe. Biće koje bi bilo odrećeno jedino samovoljom ne bi imalo punovrijedan cilj htijenja niti sposobnost smisljeno htjeti. Odatle obdarenost umom i sposobnost za spoznaju istine ćine jasnim dostojanstvo osobe. To je izrazio Toma kada je savršenost osobe povezao s njezinom umnošću oznaćivši je kao »id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura«.⁵⁵

Summary

CURRENTNESS AND ORIGINALITY OF WOJTYLA'S ANALYSIS OF THE PERSONAL STRUCTURE OF SELF-DETERMINATION

The article starts from the hypothesis that the notion of self-determination and transcendency is the key to Wojtyła's notion of the human being and a creative continuation and supplement to Aquinas' objective personalism; to connecting classic thought with contemporary thought – particularly phenomenology; and that they represent an important contribution to personal anthropology and ethics. The notion of self-determination falls entirely in the fundamental notion of the philosophy of the person while the demand for self-determination falls in the fundamental premise of moral philosophy. The

⁵⁴ Isto, str. 176.

⁵⁵ T. AKVINSKI, *Summa theologiae*, I, q. 29, a. 3, Marietti, Taurini, 1932.

philosophical originality of Wojtyła's works is particularly manifested in endeavours to overcome unilateralism in philosophical approaches to the person that dominated post-Cartesian philosophy. Unilateralism primarily laid in approaching the person exclusively through realisation. The fundamental change we notice in Wojtyła's thought consists of his manner of observation, that is in his perspective. The basis of the »The Person and Act« study presents the belief that the act as a special form of operari moment of the special appearance of the person. It deals with investigating the act that opens a person where the perspective of that person is decisive. Wojtyła's concept of the personal structure of self-determination is observed in the background to his attempt to develop a personal concept of action. Experience has a significant role in Wojtyła's interpretation of action – actus personae – and in that regard, the phenomenon of analysis. Wojtyła's work gives way to a new meaning to phenomenological method that is not exhausted in stages or eidetic reduction but represents a method that is relevant to objective and realistic philosophy. The phenomenological method is a »transphenomenology of realisation« for Wojtyła and that means that he needs to enable a comprehension of »who in fact is the subject of the experience«.

Wojtyła's analysis of the personal structure of self-determination gives us an insight in the real dynamics of the person. Self-determination presumes complexity of the person that is a specific dynamic structure. The act of self-determination as part of the totality of the experienced fact »I act« in man emerges as the person and that means as a personal structure of self-possession and ruling with oneself. This personal structure is shown in every act of self-determination because in each of these acts it is realised once again. Man is not realised automatically through human nature but through the power of freedom and self-determination. In the free act that involves self-possession, self-determination and self-governance oneself the person transcends and when acting in harmony with the truth, realises itself. An analysis of the inner freedom of self-determination indicates a deeper, fuller meaning of freedom, i.e. it is not realised simply as an ability to choose but as a personal transcendency that involves the »freedom for«. That is a transcendency that the free act has towards realising the truth and good. An analysis of the personal structure of self-determination lets Wojtyła explain the meaning of human auto-teleology. It brings the transcendency of the person in the act into close relationship that belongs to the person due to the fact of fundamental freedom of self-determination. Man is capable of existing and acting for himself. He is capable of a certain auto-teleology and that means not only to set aims but also to be the aim of oneself. Wojtyła's analysis points out on what the subject of one's autonomy lies upon. It consists of succumbing to objective and transcendental truth that man realises and admits to in his own act, in forming the person to sincere good.

Key words: self-determination, self-possession, self-governance, freedom, vertical transcendence, self-fulfilment, self-teleology.